

Превод другог усвојеног документа

ВЕРА, СВЕТЕ ТАЈНЕ И ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ³⁶

Увод

1. Након нашег састанка у Минхену 1982. године, а у складу са *Планом дијалога*, документом који је наша Комисија прихватила на првом [пленарном] заседању на Родосу 1980, текућа четврта седница Комисије приступила је разматрању питања односа вере и светотајинског заједничарења (*communion sacramentelle*).

2. Као што је утврђено *Планом* нашег дијалога, који је одобрен на Родосу, јединство у вери је претпоставка за светотајинско, посебно за евхаристијско јединство. Тај општеприхваћени принцип ипак повлачи потребу да се размотре нека кључна питања. Да ли је могуће свести веру на формулације или је она и нешто друго? Веру, тај дар Божји, треба

³⁶ Оригинални документ на француском језику (*Foi, sacrements et unité de l'Église*), на основу кога је учињен овај превод, може се наћи у *Irénikon*, 60 (1987), 336–349, као и на: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19870616_bari_fr.html. Консултовали смо и енглески превод овог саопштења (*Faith, Sacraments and the Unity of the Church*), на: http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/ch_orthodox_docs/rc_pc_chrstuni_doc_19870616_bari_en.html, као и италијанску верзију документа, у D. Salachas, ц. д., 167–177.

схватити као настројење (*engagement*³⁷) хришћанина, настројење његовог ума, срца и воље. У дубини свога бића она је, такође, еклесијални догађај, остварен и испуњен у *koinonía*-ји Цркве и самом *koinonía*-јом Цркве, у њеном литургијском [богослужбеном], а посебно евхаристијском виду. Тај црквени и литургијски карактер вере мора се озбиљно узети у разматрање.

3. Прихватајући тај темељни карактер вере, треба потврдити да веру морамо посматрати као предуслов, сам по себи потпун, светотајинском заједничарењу, а након тог општења, бивајући увећана, вера постаје пројава самог живота Цркве и средство духовног узрастања сваког њеног члана. Ово питање мора бити постављено, да би се избегао погрешан приступ проблему вере као предуслову јединства. Истовремено, постављено питање никако не би сме-ло да замагли истину да вера *јест* такав услов и да нема светотајинског општења без заједничарења [јединства] у вери, како у ширем смислу, тако и у смислу догматске формулације.

4. Осим питања вере као претпоставке светотајинског општења, а у стриктном односу са њом, пратећи *План дијалога*, ми смо на нашим заседањима подједнако размотрили и однос светих тајни иницијације [увођења у Цркву] – тј. крштења, потврде или миропомазања (*la confirmation ou chrismation*) и Евхаристије – међусобно и у односу на јединство Цркве. Овде треба испитати да ли се наше две Цркве разликују само у литургијској пракси или и у доктрини [догми], знајући да су литургијска пракса и учење Цркве узајамно повезани. Да ли

³⁷ *Commitment* (енглески) = преданост, обавеза; *coinvolgimento* (италијански) = ангажованост; *усиановка* (руски) = усмереност, оријентација.

поменуте три свете тајне морамо посматрати као делове јединствене светотајинске реалности или су то три самостална светотајинска дејства? Потребно је, такође, запитати се, када је реч о светим тајнама иницијације, да ли разлика у богослужбеној пракси двеју традиција покреће проблем догматских размимоилажења, који би се могли схватити као озбиљне препреке јединству.

I ВЕРА И *KOINONIA*-ЈА У СВЕТИМ ТАЈНАМА

5. Вера је нераскидиво дар Бога који се открива и одговор човека који тај дар прихвата. То је синергија Божје благодати и људске слободе. Простор тог општења је Црква. У њој се откривена истина преноси апостолским предањем, на основу Писма, преко васељенских сабора, литургијским животом и кроз оце Цркве, а остварује се кроз чланове Тела Христовог. Вера Цркве представља правило и критеријум акта личне вере. Вера није продукт анализе и логичке неопходности [нужности] него је последица утицаја благодати Духа Светога. Апостол Павле је примио благодат „у послушности вере” (Рим. 1, 5). Свети Василије поводом тога каже: „Вера претходи разговорима о Богу, вера, а не доказивање. Вера, будући да је изнад логичких метода, води пристанку. Вера се не рађа из геометријских нужности него из енергија Духа.” (*In Ps 115, 1*)

6. Свака света тајна претпоставља и изражава веру Цркве која је врши [обавља]. Црква, заправо, кроз свету тајну чини више од исповедања и изражавања своје вере: она оприсутњује тајну (*rend présent le mystère*) коју врши. Свети Дух открива [објављује] Цркву као Тело Христово, које он конституише и чини да расте. На тај начин Црква

светим тајнама храни и развија *koinonia*-ју вере својих чланова.

**1. Истиниња вера је дожански дар
и човеков слободан одговор**

7. Вера је дар Духа Светога. Вером Бог дарује спасење. Вером људски род има приступ Тајни Христовој, која конституише Цркву. Црква пак ту тајну објављује Духом Светим, који у њој обитава. Она мора преносити и предавати оно што јој и даје постојање. И само је једна тајна Христова, па је и Божји дар јединствен, комплетан и неопозив (Рим. 11, 29). Када је реч о садржају вере, она обухвата свеукупност црквене доктрине и праксе, које се односе на спасење. Догма, понашање [делање] и литургијски живот испреплетени су у једну целину и заједно чине благо вере. Указујући на посебан начин повезаност теоријских и практичних аспеката вере, Свети Јован Дамаскин тврди: „Она [вера] усавршава се делатно верујући свему ономе што је законоположио Христ, поштујући и испуњавајући заповести онога који нас је обновио; јер онај који не верује по предању Васељенске Цркве или својим незаконим делима заједничари са ђаволом, тај је неверник.” (*De fide orthodoxa*, IV, 10, 83)

8. Вера као дар Божји, који Црква објављује, прокламује се, доживљава и преноси у видљивој локалној Цркви, [која је] у општењу са свим локалним Црквама раширеним у свету, тј. са католичанском Црквом свих времена и на свим местима. Верник је уврштен, учлањен у Тело Христово кинонијом са овом видљивом Црквом која светотајинским животом и Речју Божјом, храни веру којом Дух Свети у њему делује.

9. Може се рећи да на тај начин дар вере постоји у јединственој Цркви, у њеној конкретној историјској ситуацији, да је одређена просторно и временски у свима и у свакоме од верних под руководством њихових пастира. Користећи људски језик, а под разноврсним културолошким и историјским изразима, човек мора увек остати веран том дару вере. Не може се, наравно, претендовати на то да израз праве вере која се преноси и доживљава у светотајинским службама исцрпи свеукупност богатства Тајне која је откривена у Исусу Христу. Ипак, како у границама своје формулације, тако и личности које је прихватају, она даје приступ пуној истини откривене вере и тиме пуности спасења и живота у Духу Светоме.

10. У Посланици Јеврејима та вера је „основа свега чему се надамо и потврда ствари невидљивих” (11, 1). Она, дакле, омогућује учествовање у божанским добрима. Може се такође разумети у терминима егзистенцијалног поверења у моћ и љубав Божју, у прихватању есхатолошких обећања, онако како су остварене у Личности Господа Исуса Христа. Али према Посланици Јеврејима, вера тражи поврх овога и држање [чврст став] и у односу на егзистенцију и према свету. Тај став је окарактерисан у контексту спремности на жртву сопствене воље и предавања свога живота Богу и људима као што је Христос учинио на крсту. Вера нас сједињује, повезује са сведочанством Христовим и „облаком сведока” (12, 1) који окружује Цркву.

11. Вера, дакле, имплицира свестан и слободан одговор човеков и непрекидни преображај срца и духа. Следствено томе, она је унутрашња промена и преображај, она омогућује пребивање у благодати Духа Светога који обнавља човека. Она

претпоставља усмереност према реалностима Царства које долази и које, већ од сада, почиње да преображава стварности овога света.

12. Вера је предуслов, претпоставка крштења, али и читавог светотајинског живота, који потом следи. Крштењем се, заправо, учествује у смрти и васкрсењу Исуса Христа (уп. Рим. 6). Тако почиње процес који се развија током целог хришћанског живота.

2. Литургијски израз вере

13. Свете тајне су у Цркви по преимућству простор у коме се вера доживљава, преноси и исповеда. У византијском литургијском предању, у првој молитви обреда прихватања катихумена, упућује се молба Господу за кандидата: „Испуни га вером, надом и љубављу према теби, да би он схватио да си ти једини истинити Бог, заједно са јединородним твојим Сином и нашим Господом Исусом Христом и твојим Духом Светим.” Паралелно са овим, прво питање које Црква упућује кандидату за крштење у латинској литургијској традицији је следеће: „Шта тражиш од Цркве?”, а кандидат одговара: „Веру.” „А шта ти даје вера?” – „Живот вечни.”

14. Наше две Цркве изражавају своје уверење на овом подручју аксиомом: „*Lex orandi lex credendi.*” (‘Закон молитве је закон вере.’) За наше две Цркве литургијско предање је аутентични тумач Откривења и зато је мерило исповедања праве вере. Заправо, у богослужбеном изразу вере наших Цркава сведочанство отаца и заједнички одржаних васељенских сабора не престају да буду сигурни водичи вере за верни народ. Независно од различитости богослужбеног израза то предање које чини експлицитним *киријум* Светог писма,

остварује се у литургијском богослужењу. Са своје стране, објављена вера храни литургијску молитву народа Божјег.

3. *Свети Дух и свете тајне*

15. Свете тајне Цркве јесу „свете тајне вере”. У њима Бог Отац улишава епиклезу, којом Црква изражава своју веру кроз молитву за силазак Духа Светога: Отац шаље свога Духа Светога који уводи у пуноту спасења у Христу. Сам Христос конституише Цркву као Своје Тело. Дух Свети изграђује Цркву. Нема у Цркви дара који не би могао бити приписан Њему (уп. Василије Велики *PG* 30, 289). Свете тајне су благодатни дар Духа Светога у Исусу Христу, у Цркви. То је изражено на врло сажет начин у једној православној стихири на Педесетницу: „Дух Свети је творац сваког дара. Он даје пророштва, усавршава свештенике, поучава неукле мудрости. Он рибаре претвара у богослове и учвршћује институцију Цркве [сабор црквени].”

16. Свака света тајна додељује [дарује] благодат Духа Светог, будући да на нераскидив начин означава сећање на оно што је Бог учинио у прошлости, знамење које манифестује оно што он чини у вернику и у Цркви, знак који објављује и антиципира есхатолошко испуњење. На тај начин у светотајинском служењу Црква пројављује, осветљава и исповеда своју веру у јединство плана Божјег.

17. Може се приметити да свете тајне имају суштински однос према Евхаристији. Она је по преимућству откривење и пројава вере одакле потиче и ка чему се тачно усмерава свеукупно исповедање. Само она, заправо, у потпуности објављује, у присуству Господа која се остварује силом Духа, лепоту Божјег дела. Јер Господ лично чини да се Његово дело

на светотајински начин претвара у служење Цркве. Свете тајне Цркви преносе благодат, изражавају и учвршћују веру у Исуса Христа и на тај начин су сведочанства вере.

4. Вера формулисана и њпрослављена (célébrée) у свейшим ѿајнама: Символи вере

18. На евхаристијском сабрању Црква прославља [богослужи] догађај тајне спасења у евхаристијској молитви (анафори) на славу Божју. Тајна коју слави [богослужи] иста је она коју исповеда примајући спасоносни дар.

19. Иако су садржај и циљ овог евхаристијског славља остали непромењени у локалним Црквама, оне су ипак користиле различите формулације и разноврсне језике који, према духу [карактеру] различитих култура, истичу посебне аспекте и особите импликације јединственог догађаја спасења. У срцу црквеног живота, на евхаристијском синаксису [сабрању], наша два предања – источно и западно, препознају својеврсну различитост у формулацији садржаја вере, коју прослављамо и објављујемо на сабрању.

20. Од самих почетака [Цркве] крштење је повезано са формулацијом вере, на основу које помесна Црква преноси катихумену, суштински садржај апостолског учења. Тај символ вере на сажет начин износи суштину апостолског предања, који је састављен најпре за исповедање вере у Свету Тројицу и у Цркву. Када све помесне Цркве исповедају истиниту веру, оне кроз чин крштења преносе јединствену веру у Оца, Сина и Светога Духа. Ипак, у зависности од времена и места, образац вере је бивао изражен на различите начине, према околностима, употребом термина и предлога који нису били истоветни

у овом или оном обрасцу. Али сви су поштовали садржај вере. Источна Црква у свом чину крштења користи Никејско-цариградски символ вере. Верна своје предању, западна Црква преноси катихумену тзв. Апостолски символ [вере]. Ова различитост формулација у једној или другој цркви не значи по себи било какво одступање од садржаја вере, која је пренета и доживљена.

5. Услови за ојшћење (*koinonia*-ју) у вери

21. Први услов за истинско заједништво [општење] Црква је тај да се свака од њих односи према Никејско-цариградском символу вере као неопходном правилу [стабилној норми, *norme nécessaire*] тог заједништва једине Цркве која је раширена по свој васељени и кроз сва времена. У том смислу истинита вера је претпоставка за заједништво [*koinonia*-ју] у тајнама. Општење је могуће само међу Црквама које имају заједничку веру, свештенство и свете тајне. Силом овог међусобног признавања идентитета [истоветности] и јединствене вере (као и свештенства и светих тајни), коју преноси свака локална Црква, оне се међусобно признају као истинске Цркве Божје и сваког верника прихватају као брата или сестру у вери. У исто време, вера се продубљује и просветљује црквеним заједништвом, које се доживљава у свакој заједници у светим тајнама. Ова црквена особина [*qualification ecclésiale*] вере, као плод светотајинског живота, потврђује се на различитим нивоима еклисијалног постојања.

22. Служењем светих тајни заједница у првом реду објављује своју веру, преноси је и прихвата.

23. Надаље, у служењу светих тајни свака локална Црква пројављује своју праву природу. Она је у континуитету са апостолском Црквом и у *koinonia*-ји

са свим Црквама са којима дели једни исту веру и са којима служи исте свете тајне. У светотајинском служењу једне локалне Цркве друге помесне Цркве препознају идентичност сопствене вере са вером те локалне Цркве, па тако и оне бивају охрабрене и подржане у свом доживљају вере. На тај начин служење светих тајни утврђује и пројављује *koinonia*-ју вере међу Црквама. Због тога верник једне помесне Цркве, крштен у њој, може учествовати у светим тајнама било које друге локалне Цркве. То заједништво у светим тајнама изражава јединство и идентичност истините вере коју Цркве исповедају.

24. У евхаристијском саслуживању представника различитих помесних Цркава, истоветност вере се пројављује на особит начин и појачава се самим светотајинским чином. Зато су сабори, на којима епископи, руковођени Духом Светим, изражавају истину вере Цркве, увек повезани са евхаристијским богослужењем. Објављивањем јединствене Тајне Христове и учествовањем у јединственој светотајинској *koinonia*-ји, епископи, клир и сав хришћански народ сједињен с њима у стању су да сведоче веру Цркве.

6. Права вера и ојшћење у свейим тајнама

25. Истоветност вере је, дакле, суштински елемент црквеног заједништва у служењу светих тајни. Ипак, својеврсна различитост формулација не угрожава *koinonia*-ју помесних Цркава, када свака Црква може препознати јединствену и аутентичну веру коју је примила од апостола, упркос поменутиим различитим изражавањима.

26. Током векова [постојања] неподељене Цркве, различитост богословских израза једне исте доктрине није угрожавала светотајинско заједничарење.

Након раскола Исток и Запад су наставили да се развијају, али одвојено један од другог. Није више било могућности да се једнодушно доносе одлуке које би подједнако важиле и за једне и за друге.

27. Црква као „стуб и тврђава истине” (1Тим. 3, 15) чува чист и непроменљив депозит вере, верно га преносећи својим члановима. Када аутентично учење или јединство Цркве бива угрожено јересима или схизмом, тада Црква, ослањајући се на Библију, живо предање и одлуке претходних сабора, на васељенском сабору проглашава истиниту веру на аутентичан и незаблудив начин.

28. Ако би разлике истовремено представљале акт одбацивања претходно донетих догми Цркве, а не само једноставне различите богословске формулације, онда се јасно уочава права подела у вери. Не постоји више могућност светотајинског општења. Вера се, наиме, мора исповедати речима које изражавају саму истину. Живот Цркве пак може установити нове вербалне изразе вере „која је једном заувек предата светима” (Јуда 3), ако то нове историјске и културолошке потребе изискују и ако је потпуно јасна жеља да се сам садржај догме ни на који начин не промени. У тим случајевима вербални израз може постати нормативан за једнодушност у вери. Тај процес захтева елементе просуђивања који би омогућили разликовање легитимних развоја, надахнутих Духом Светим, од оних других.

Тако [имамо у виду]:

29. Континуитет предања: Црква мора новим проблемима дати сопствене одговоре утемељене на Писму, у сагласности и у суштинском континуитету са претходним догматским изразима.

30. Доксолошко значење вере: Сваки литургијски развој једне локалне Цркве мора бити прихваћен

од других локалних Цркава као сагласан са тајном спасења, онако како га је она примила и како га [богослужбено] прославља.

31. Сотириолошко значење вере: Сваки израз вере мора имати у виду коначну сврху човека као сина Божјег по благодати, у Његовом обожењу, кроз победу над смрћу и у преображају твари.

32. Ако је нека формулација вере у супротности са неким од ових критеријума, она аутоматски постаје препрека *koinonia*-је. Ако пак нека посебна формулација вере није у супротности ни са једним од ових критеријума, онда се таква формулација може прихватити као легитимни израз вере, који не спречава светотајинско општење.

33. Све ово тражи да се у разматрање озбиљно узме теологија „теологумена”. Такође је нужно разјаснити који и какав би конкретан развој који се десио у једном делу хришћанства друга страна могла сматрати легитимним [развојем]. Осим тога, треба признати да се значење термина често мењало током времена. Стога сваки образац [вере] треба разумевати у складу са намером њихових аутора, да се не би увукли страни елементи, нити оставили по страни они, које су сами аутори унели као разумљиве по себи.

7. Јединство Цркве у вери и у светим тајнама

34. Улога служитеља у Цркви, пре свега, јесте та да чува, гарантује и обезбеђује развој заједничарења у вери и у светим тајнама. Епископи, као служитељи светих тајни и учитељи вере, којима помажу носиоци других [црквених] служби, објављују веру Цркве, изражавају њен садржај и њене захтеве за хришћански живот [*ses exigences pour la vie chrétienne*] и штите је од погрешних тумачења, која би

фалсификовала или компромитовала истину тајне спасења.

35. Харитативне активности служитеља или ставови које они заузимају пред проблемима одређене епохе и простора нераздвојни су од њихових двеју служби – објављивања и поучавања у вери, с једне стране, и светотајинског богослужења, с друге стране.

36. На тај начин јединство вере унутар једне локалне Цркве и међу помесним Црквама има епископа за гаранта и судију, који је, у заједништву са својим народом, сведок предања. То јединство је неодвојиво од јединства светотајинског живота. Заједничарење у вери и општење у светим тајнама нису две различите реалности. Оне су два аспекта јединствене стварности коју Свети Дух подстиче, појачава и чува код верника.

II СВЕТЕ ТАЈНЕ ХРИШЋАНСКЕ ИНИЦИЈАЦИЈЕ (УВОЂЕЊА У ЦРКВУ): ЊИХОВ ОДНОС ПРЕМА ЈЕДИНСТВУ ЦРКВЕ

37. Хришћанска иницијација је целина, у којој је миропомазање [*la chrismation*] испуњење [усавршавање] крштења, а Евхаристија довршавање обе тајне. Јединство крштења, миропомазања и Евхаристије у једној светотајинској реалности не негира ипак њихову посебност. Тако крштење водом и Духом јесте учествовање у смрти и у васкрсењу Христовом и ново благодатно рођење. Миропомазање је лични дар Духа крштеноме. Примљени под траженим условима, евхаристијско причешћивање Телом и Крвљу Господњом омогућује учествовање у Царству Божјем, укључујући опроштење грехова, заједничарење у самом дожанском животу и припадност есхатолошкој заједници.

38. Историја обреда крштења на Истоку и Западу, као и начин на који наши заједнички свети оци тумаче догматско значење обреда, јасно потврђују [чињеницу] да свете тајне иницијације чине јединствену целину. То јединство је снажно потврђено у Православној Цркви, али и Католичка Црква то у истој мери подржава. Нови римски Обредник иницијације [*Rituel romain d'initiation*] тврди да су „три свете тајне хришћанске иницијације тако међусобно сједињене да приводе вернике до такве хришћанске зрелости да и у Цркви и у свету могу вршити своју мисију [припадника] народа Божјег” (*Prenotanda generalia*³⁸, 2).

39. Модел служења тајни, који се врло рано развио у Цркви, показује да је она различите етапе иницијације схватала, теолошки и литургијски, као испуњење утеловљења у Христа, уласком у Цркву и узрастањем у Њему, причешћем Његовим Телом и Његовом Крвљу у истој Цркви. Све то се збива истим Светим Духом који чини верника чланом Тела Господњег.

40. Тај древни модел је укључивао следеће елементе:

1. За одрасле, период духовног искушеништва [*probation spirituelle*] и поучавања, током кога су катихумени бивали образовани за коначно утеловљење у Цркву;

2. Крштењу, које врши епископ, окружен презвитерима и ђаконима, или које врше презвитери, а помажу им ђакони, претходи исповедање вере и различите прозбе [*intercessions*] и литургијски чинови;

3. Потврду [*la confirmation*] или миропомазање [кризму, *chrismation*], коју на Западу врши епископ,

³⁸ Опште напомене, 2.

а на Истоку презвитер када је епископ одсутан, полагањем руку или помазањем светим миром или на оба начина;

4. Служење свете Евхаристије, током које новокрштенима и миропомазанима бива допуштено да у потпуности учествују у Телу Христовом;

41. Ове три свете тајне вршене су током једног сложеног литургијског богослужења. За овим је долазио период дубљег катихетског и духовног сазревања кроз поучавање и често учествовање на Евхаристији.

42. Овај модел остаје идеал за обе Цркве, јер најтачније могуће одговара прихватању библијском и апостолском предању, делу првих хришћана, који су живели у потпуном међусобном заједништву.

43. Крштење деце, које се вршило од самих почетака [Цркве], постало је у Цркви уобичајен поступак за увођење нових хришћана у пуноту црквеног живота. С друге стране, одређене локалне промене уведене су у црквену праксу да би узеле у обзир пасторалне потребе верника. Те промене нису задрале у богословско схватање темељног јединства, у Свето-ме Духу, читавог процеса хришћанске иницијације.

44. На Истоку је задржано временско јединство литургијског служења трију светих тајни, чиме се подвлачи јединство дела Духа Светога и пунота утеловљења детета у светотајински живот Цркве. На Западу се више тежило за тим да се миропомазањем [кризмом] одржи повезаност крштенога са епископом. Зато свештеници углавном нису били овлашћени да миропомазују.

45. Суштинске тачке крштењске доктрине које две Цркве једнодушно прихватају, јесу следеће:

1. неопходност крштења за спасење;

2. последице крштења, првенствено нови живот у Христу и ослобођење од прародитељског греха;
 3. утеловљење у Цркву крштењем;
 4. однос крштења према тајни Свете Тројице;
 5. суштинска повезаност крштења са смрћу и васкрсењем Христовим;
 6. улога Духа Светога у крштењу;
 7. неопходност [употребе] воде која пројављује карактер крштења као бање новог рођења.
46. Међу двама Црквама постоје, међутим, и разлике које се односе на крштење:
- чињеница да католичка Црква, иако признаје изузетну важност крштења погружавањем, обично крштава обливањем [*per infusion*];
 - чињеница да у католичкој Цркви ђакон може да крштава.
47. У неким латинским Црквама чак се, из пасторалних разлога, да би се, на пример, миропомазани боље припремили за прелаз у адолесцентско доба, постепено раширио обичај да прво причешће узимају и крштени који тада још увек нису били миропомазани, мада дисциплинска упутства која упућују на предањски редослед светих тајни хришћанске иницијације нису никада укинута. То извртање, које изазива разумљиве приговоре или резерве и православца и римокатолика, позива на дубоко богословско и пасторално промишљање, пошто пасторална пракса никада не сме изгубити из вида смисао изворног предања и њену догматску важност. Овде треба, између осталог, подсетити на чињеницу да су у латинској Цркви након крштења које се врши у доба употребе разума увек долазили миропомазане и причешћивање.

48. У исто време, две Цркве се веома брину да осигурају духовно узрастање новокрштеног у вери. Због тога оне желе нагласити да, с једне стране, постоји нужна повезаност неприкосновеног дејства Духа, који трима светим тајнама остварује потпуно утеловљење личности у живот Цркве, одговора Цркве и њене заједнице вере, а с друге стране, да је пуно просветљење вере могуће једино када новокрштени, без обзира на узраст, прими свете тајне хришћанске иницијације.

49. Потребно је на крају имати на уму да је Цариградски сабор, који су две Цркве заједнички одржале 879–880. године, одредио да свака катедра треба да чува древне обичаје свога предања: како Цркве Рима и Цариграда, тако и епископске катедре Истока (уп. *Mansi*, XVII, 489b).

(Бари, 16. јуни 1987. године)